

УДК 37

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-2-36>**Оксана МАРЧУК,***orcid.org/0000-0002-2922-285X**доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки**Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука
(Рівне, Україна) shkabarina@ukr.net***Лілія МЕЛЬНИЧУК,***orcid.org/0000-0001-8307-7932**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки**Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука
(Рівне, Україна) shkabarina@ukr.net***Маргарита ШКАБАРІНА,***orcid.org/0000-0002-9818-9723**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри української мови та літератури**Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука
(Рівне, Україна) shkabarina@ukr.net*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано особливості підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку та розроблено рекомендації щодо її покращення в сучасних умовах реформування вищої освіти України. Пояснено, що від рівня підготовки майбутніх вихователів, здатних формувати у дітей дошкільного віку творчі вміння, залежить виконання завдань і вимог професійної освіти, що зорієнтована на перспективу. Авторами пояснено, що сьогодні численні наукові праці присвячено проблемі формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності та розвитку творчої активності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Подано значення термінів «творчість», «креативність», «творчі здібності». У статті детально розроблено методик підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку, яка передбачала три етапи: пропедевтичний; продуктивно-діяльнісний; професійно-творчий. У результаті аналізу змістового наповнення навчальних дисциплін було встановлено, що міжособистісний зв'язок фахових методик та дисциплін художньо-естетичного циклу може здійснюватися через інтеракцію цих дисциплін у формі проведення міні-лекцій чи семінарських та практичних занять. Наведено приклади, як викладачі використовували творчі технології навчання під час проведення лекційних, практичних та творчих дисциплін. У процесі експериментальної роботи студентів педагогічного факультету було долучено до участі в тренінгах, творчих майстер-класах, діяльності студентського театру. Також здобувачі освіти виконували завдання творчого характеру, а вміння розвивати творчі здібності дітей були продемонстровані студентами педагогічного факультету під час проходження практики в закладах дошкільної освіти Рівненщини. Визначено, що для покращення підготовки майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей у закладах вищої освіти необхідно створити креативне освітнє середовище: наповнити зміст навчальних дисциплін творчим характером, використовувати інтерактивні форми, методи та прийоми навчання, залучати студентів до виховних заходів, театральних постановок, виконання завдань творчого характеру, що в подальшому вони використовуватимуть у своїй професійній діяльності із дошкільниками.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вихователі, творчі здібності, креативність.

Oksana MARCHUK,*orcid.org/0000-0002-2922-285X**Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Pedagogy**Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities
(Rivne, Ukraine) shkabarina@ukr.net*

Liliya MELNYCHUK,

orcid.org/0000-0001-8307-7932/

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Head of the Department of Pedagogy

Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities

(Rivne, Ukraine) shkabarina@ukr.net

Marharyta SHKABARINA,

orcid.org/0000-0002-9818-9723

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature

Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities

(Rivne, Ukraine) shkabarina@ukr.net

THE PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS FOR THE FORMATION OF CREATIVE ABILITIES OF PRESCHOOL CHILDREN

The authors of the article analyze the features of preparation of future educators for the formation of creative abilities of the preschool children and give recommendations for its improvement in the current conditions of reforming higher education in Ukraine. It is explained that the level of training of future educators depends on the tasks and requirements of the vocational education which is focused on the future. The authors explain that today numerous scientific works are devoted to the problem of forming the readiness of future educators of preschool institutions for professional activities and the development of creative activity of future professionals in the preschool education. The meanings of the terms creativity, creativity, creative abilities are given. The authors of the article elaborate in detail the method of preparing future educators for the formation of creative abilities of preschool children which provided three stages: propaedeutic activity; productive activity; professional and creative activity. As a result of the analysis of the content of academic disciplines it was found that the interpersonal relationship of professional methods and disciplines of the artistic and aesthetic cycle can be carried out through the interaction of these disciplines in the form of mini-lectures, seminars and practical work. The teachers used creative learning technologies at lectures, practical and creative activities. In order to prepare the future educators for the development of creative abilities of children students of the pedagogical faculty were involved in trainings, creative master classes, student theater activities and various creative tasks. The ability to develop children's creative abilities were demonstrated by students of the pedagogical faculty during their work in preschool education institutions of Rivne region. To improve the preparation of future educators for the development of children's creative abilities in higher education it is necessary to create the creative educational environment: to fill the content of disciplines with creative sense, to use interactive forms, methods and techniques of teaching, to involve students in educational activities, theater productions, creative tasks which in the future will be used in their professional activities with preschoolers.

Key words: professional training, future educators, creative abilities, creativity.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства пріоритетного значення набуває проблема підготовки педагогічних кадрів, які формуватимуть особистість дитини в першій освітній ланці – закладі дошкільної освіти, оскільки період розвитку особистості від народження до шести років є найінтенсивнішим щодо її фізичного та психічного розвитку. Від рівня підготовки майбутніх вихователів, здатних формувати у дітей дошкільного віку творчі вміння, залежить виконання завдань і вимог професійної освіти, що зорієнтована на перспективу.

У сучасних умовах розвитку технологій діти проводять велику кількість часу, дивлячись мультфільми, граючи комп'ютерні ігри, що створює проблему Інтернет-залежності. За спостереженнями сучасних дослідників, «перед педагогами, психологами, медичними працівниками постає питання обмеження негативного впливу

комп'ютера на психічний та фізичний стан дітей» (Терещенко, 2019). Відтак постає необхідність розвитку творчих умінь дітей дошкільного віку не лише з боку батьків, а й працівників закладів дошкільної освіти.

Аналіз досліджень. Численні наукові праці присвячено проблемі формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Галаманджук, Т. Жаровцева, А. Залізник, Е. Карпова, І. Княжева, Н. Левінець, В. Нестеренко та ін.); розвитку творчої активності майбутніх фахівців дошкільної освіти (С. Гаврилюк, А. Лісовська, О. Листопад, І. Онищук, Г. Тимофєєва, Л. Павлова та ін.). На думку Хабірової Л. І., «нині, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці, недостатньо володіти певним об'ємом знань, сучасні тенденції суспільного розвитку вимагають від людини вміння творчо,

нестандартно та самостійно мислити» (Хабірова, 2019).

Мета статті – проаналізувати особливості підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку та розробити рекомендації щодо її покращення в сучасних умовах реформування вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Сучасний працівник закладу дошкільної освіти повинен володіти вміннями організувати роботу з дітьми, спрямовану на розвиток їхніх творчих умінь та креативності, тому в закладах вищої освіти необхідно створити належні умови для розвитку творчо працюючого педагога. Під особистістю останнього вчені розуміють «новатора, який прагне постійно до вдосконалення старих і опрацювання нових прогресивних форм, методів та прийомів навчально-виховної роботи» (Гончаренко, 2011: 451). В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» С. Гончаренка пояснено, що *творчість* – це «продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення» (Гончаренко, 2011: 451). Близьким за змістом до поняття творчості є термін *креативність*, який означає «творчі можливості людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні; це творчі інтелектуальні здібності, в тому числі, здатність приносити щось нове в досвід, породжувати оригінальні ідеї в умовах розв'язання або постановки нових проблем» (Гончаренко, 2011: 243). В контексті статті важливим є поняття *творчі вміння* дошкільників, якими сучасні дослідники вважають «динамічний процес формування особистості дитини, спрямований на розширення спектру здібностей та особистісних якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності, результати її характеризуються новизною та оригінальністю» (Розвиток у старших дошкільників творчих здібностей засобами образотворчої діяльності).

Для підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку в закладах освіти необхідно створити педагогічні умови, які би сприяли розвитку креативності студентів, їх вмінню творчо підійти до розв'язання педагогічних ситуацій у роботі із вихованцями ЗДО. Ці умови, зокрема, передбачають: створення ціннісно-мотиваційного середовища, що сприятиме ефективності підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку; гуманізацію професійної підготовки майбутніх вихователів до формування твор-

чих здібностей дітей дошкільного віку; наповнення змісту професійно-зорієнтованих дисциплін креативністю та творчими завданнями; активне залучення майбутніх вихователів до виховних заходів, в яких вони можуть проявляти свою творчість та креативність.

Проаналізуємо методику підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку в закладах освіти, що застосовувалася в освітньому процесі ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» під час проведення лекційних та практичних занять зі студентами другого – четвертого курсів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» впродовж 2016-2020 рр. Загалом участь у впровадженні розробленої методики взяло 224 студенти та 32 викладача. Реалізація експериментальної методики здійснювалася поетапно та передбачала наявність таких етапів: пропедевтичного; продуктивно-діяльнісного; професійно-творчого.

На першому – підготовчому – етапі було заплановано та розроблено спеціальні форми роботи, спрямовані на емоційний і творчий розвиток студентів, підвищення їхньої обізнаності з методики організації та керівництва творчою діяльністю дітей старшого дошкільного віку (міні-лекції, тренінги, майстер-класи, творчі зустрічі тощо). На цьому етапі було дібрано репертуар вистав місцевих театрів і музейних виставок для організації колективних походів зі студентами, розроблено плани занять студентського театрального гуртка, проведено круглі столи з викладачами Інституту педагогічної освіти, що діє на базі ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», з метою ознайомлення їх з методами майбутньої експериментальної роботи, спрямованої на розвиток креативності майбутніх вихователів.

У результаті аналізу змістового наповнення навчальних дисциплін було встановлено, що міжособистісний зв'язок фахових методик та дисциплін художньо-естетичного циклу може здійснюватися через інтеракцію цих дисциплін у формі проведення міні-лекцій чи семінарських та практичних занять. Наприклад, у курсі «Теорія і методика фізичного виховання дошкільників» доречним буде ознайомлення студентів із пантомімічними театральними етюдами, елементами сценічного руху, методикою розробки театралізованих спортивних розваг тощо. Детальне опрацювання навчальних програм засвідчило, що у курсі «Методика образотворчої діяльності дітей дошкільного віку» майбутні вихователі можуть

проекувати дизайн декорацій та підбирати відповідні техніки виготовлення їх разом зі старшими дошкільниками, опанувати уміння виготовляти театральні ляльки тощо.

Вивчення змісту окремих дисциплін, дало підстави для висновку, що під час опрацювання курсів «Методика формування математичних уявлень у дітей дошкільного віку» та «Методика ознайомлення дітей з природою» доречним буде проведення практичних занять, під час яких студенти розроблятимуть конспекти інтегрованих занять, метою яких буде навчання дітей лічбі засобами пальчикового театру, ознайомлення дітей із особливостями ґрунту чи трав'яного покриву засобами театру лег-плеєрс, розробка театральних етюдів із серії «Тваринний світ та явища природи». Окрім того, зміст таких фахових методик, як «Теорія та методика співпраці ЗДО з родинами», «Теорія та методика навчання рідної мови», «Методика музичного виховання», «Теорія і методика фізичного виховання дошкільників», «Теорія та методика ігрової діяльності», «Методика зображувальної діяльності дітей дошкільного віку» доцільно доповнити, урізноманітнити та збагатити окремими темами курсів спеціальності «Театральне мистецтво», часткове впровадження змісту яких, на нашу думку, буде доречним у підготовці майбутніх вихователів до формування творчих умінь у дошкільників засобами ТМД.

На другому – продуктивно-діяльнiсному – етапі впровадження методики підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку проведено лекції, семінарські та практичні заняття, що були складниками змісту різних навчальних предметів художньо-естетичного циклу і фахових методик («Педагогічна творчість», «Теорія і методика ігрової діяльності віку», «Теорія і методика фізичного виховання дошкільників», «Культура мовлення та виразне читання», «Методика музичного виховання», «Дошкільна лінгводидактика», «Методика ознайомлення дітей з природою», «Теорія і методика співпраці з родинами», «Теорія і методика формування математичних уявлень у дітей дошкільного віку», «Методика образотворчої діяльності дітей дошкільного віку» тощо).

Під час проведення занять, «Методика образотворчої діяльності дітей дошкільного віку», «Теорія і методика ігрової діяльності віку», «Методика музичного виховання» майбутні вихователі ознайомилися із поняттями «творчість», «креативність», «творчі здібності», «таланти» та шляхи їх розвитку в старших дошкільників під

час проведення занять із музики, образотворчого мистецтва та хореографії. Під час вивчення дисципліни «Історія дошкільної освіти» студенти проаналізували використання творчих методик, які застосовуються в роботі вітчизняних та зарубіжних педагогів. Особливу увагу було зосереджено на методиці М. Монтесорі та діяльності вальдорфських закладів освіти.

Із метою підготовки майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей студентів педагогічного факультету долучали до участі в тренінгах, творчих майстер-класах. Майбутні вихователі відвідували театр «Бриз» імені Б. Денисюка, що сприяло виробленню у них акторської майстерності та навиків їх розвитку в подальшому із дітьми дошкільного віку. На факультеті було організовано творчі зустрічі студентів з вихователями ЗДО, які володіють значним педагогічним досвідом щодо проблеми формування творчих умінь у старших дошкільників.

Викладачі університету, що були задіяні у методиці підготовки майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей, впроваджували креативно-навчальні технології. Зокрема, під час вивчення методики ознайомлення дітей із природою студенти навчалися написанню нестандартних сценаріїв театралізації казок про природу. Спочатку майбутні вихователі придумувати казку на вибрану тему (наприклад, «Як дівчинка Цікавіночка познайомилася з веселкою», «Мандрівка Дошової Краплинки», «Що бачила Хмаринка», «Таємниця Зимового лісу», «Про що мовчить старий Дуб?»), після її представлення створювали на основі казки нестандартний сценарій, у якому придумувати якомога більше дієвих осіб. Наступним завданням майбутніх вихователів було театралізувати вигадану казку, створити за короткий час костюми усіх дієвих осіб з великих шматків гофрованого паперу, тканини, клейкої стрічки, природних матеріалів тощо.

У процесі проведення вивчення навчальної дисципліни було проведено ряд тренінгів: «Вихователь – людина двох професій: педагог та актор», «Міміка та жести у професійній діяльності вихователя», «Творча уява і фантазія у професійній діяльності вихователя», «Психофізична свобода в професійній діяльності вихователя», «Вихователь – режисер дитячого театру».

У цих тренінгах свої акторські та педагогічні здібності студенти найактивніше проявляли під час вправи «Очима іншого» та вправ, нами розроблених: «Цінності педагогіки», «Морські зірки», «Драматична педагогіка», «Веселі діалоги» та «Світ Маленького принца». Так, напри-

клад, під час вправи «Драматична педагогіка» студентам потрібно було уявити себе у ролі команди найвідоміших педагогів світу та вирішити педагогічну задачу. У вправі «Веселі діалоги» учасники формували малі групи по три особи та отримували картки із списком дієвих осіб інсценівки (наприклад, «кіт, слон, мишка» або «корова, муха, динозавр»). Кожній підгрупі потрібно було придумати веселий діалог із п'яти реплік між заданими персонажами та, за допомогою різнокольорових сувоїв гофрованого паперу, візуально передати образи кожного із персонажів. Після десятихвилинної підготовки студенти підгрупами демонстрували свої міні-сценарії один одному. На початку вправи «Світ Маленького принца» тренер читав уривок із твору Антуана де Сент-Екзюпері, після чого роздавав підгрупам студентів ватмани, фарби, конфетти, вату, пісок, фольгу та інші різні та текстурою матеріали. Завданням учасників було створити на ватмані декорації до прочитаного уривку, уявивши, що прочитаний тренером епізод є частиною великої п'єси, а ватман – сценою. Також під час цього тренінгу студенти виконували вправи із театральними ляльками різних видів театру та театралізовані вправи.

У процесі опрацювання дисципліни «Культура мовлення та виразне читання» студенти розробляли проекти, створювали презентації, виконували творчі завдання. Наприклад, у вправі «Жести за творами Грицька Бойка» студенти отримували картки із віршами дитячого письменника та виконували таке завдання: позначити рядки відповідними кольорами: жовтим – рядки, під час читання яких потрібно прийняти особливу позу, зеленим – під час читання яких доречно передати певну міміку; синім – під час читання яких доречно використати жести.

Розвиток креативності та уяви студентів відбувався під час проведення лабораторних занять із курсу «Лінгводидактика». Під час проведення заняття студенти виконували вправу «Рухлива педагогіка», яка передбачала відтворення студентами рухами тіла різних словесних завдань. У цій вправі викладач повідомляв назву дії та називав частину тіла, через які її слід передати (див. табл. 1).

Розвитку творчих вмінь сприяла виховна робота, яка здійснювалася викладачами під час проведення тижня педагогіки, виховних заходів «Свято книги», «День дошкільника», «Дякуємо матерям», «Студентська весна», «Перлина МEGУ», «Шукаємо таланти», «Великодня писанка» та інших.

Третій – професійно-творчий – етап підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку в закладах освіти здійснювався безпосередньо під час проходження навчальної практики в закладах дошкільної освіти Рівненщини. Викладачі постійно наголошували на необхідності виконання творчих завдань у роботі із дошкільниками. Під час педагогічної практики було поставлено завдання: розробити для дітей дошкільного віку систему ігор, спрямованих на розвиток їхніх творчих здібностей, та упровадити їх у процесі педагогічної практики.

У процесі практичної діяльності із метою розвитку творчих здібностей дітей студенти-практиканти використовували різні вид ігор: дидактичні, театралізовані, сюжетно-рольові, ігри-фантазування. Вони використовували різноманітні матеріали та намагалися розвинути творчу уяву дітей. Наприклад, використовуючи дзеркальце, ловили «зайчика», малювали будиночки з піску для тварин, ілюстрації до казок, створювали театральні замальовки за мотивами українських народних казок.

Таблиця 1

Завдання до вправи «Рухлива педагогіка»

Дія чи психологічний стан вихователя	Частина тіла, якою передається дія, почуття, психологічний стан
Вихователь дуже щасливий, адже дирекція дошкільного закладу похвалила його за особливі успіхи у педагогічній діяльності	Передайте цю радість за допомогою м'язів свого обличчя., ніг., рук., усього тіла
Вихователь втомився. П'ятниця. У групі залишилася лише одна дитина.	Передайте цю втому за допомогою м'язів свого обличчя., ніг., рук., усього тіла
Вихователь хвилюється перед початком проведення відкритого заняття	Передайте це хвилювання через погляд і м'язи обличчя
Вихователь обмірковує вирішення педагогічної проблеми, яка трапилася із двома вихованцями	Передайте цей стан за допомогою м'язів рук та ніг., усього тіла

У процесі педагогічної практики мало місце впровадження диференційованого навчання з урахуванням індивідуальних можливостей дітей, яке студенти-практиканти використали в роботі з дітьми дошкільного віку. Відтак студентами використовувалися різні типи творчих вправ: завдання, спрямовані на розвиток перцептивної сфери (диференційованого сприйняття) та довільної уваги; завдання на визначення просторових відношень: вправи на виконання основних логічних дій, розвиток розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, визначення закономірностей) та формування понятійного апарату: творчі завдання, спрямовані на розвиток дрібної моторики руки, зорових і моторних координацій та довільної уваги. Цікавою була гра «Божевільний архітектор», спрямована на розвиток креативності та вміння поєднувати непоєднані речі. Її суть полягає в тому, щоб намалювати будинок, використавши в ньому предмети, які були названі учасниками гри перед її початком.

Велике захоплення викликала в вихованців дошкільних закладів вправа «Загадкові «друдли»». Суть її полягає в тому, що дитині пропонується описати зображення, яка має множинні значення. Зображення друдла є чимось на зразок каракулів і схожа на те, що зазвичай студенти або школярі малюють машинально на папері під час лекції або уроку (рис. 1).

Студенти пильно стежили за роботою вихователів та переймали їх досвід щодо організації креативної роботи. Під час практики майбутні вихователі провели такі заходи: «В гостях у Бабусі Зими», «Лесиними стежками», «Незвична природа», «Мандрівка до моря», на яких вони про-

демонстрували свої вміння застосовувати набуті в закладі вищої освіти знання на практиці.

Аналіз результатів роботи студентів на практиці, контрольних робіт, їх відповідей на заліках (екзаменах), відгуків вихователів, які працювали з студентами-практикантами, творчих робіт дошкільників засвідчили про результативність розробленої методики підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку в закладах освіти. Використання творчих технологій навчання студентами під час практики знайшло продовження у написанні ними кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр».

Висновки. Формування творчих здібностей дітей дошкільного віку є важливим у підготовці майбутніх вихователів, які повинні володіти комплексом знань, умінь та навичок із створення та використання креативних завдань. Для її покращення необхідно створити в закладах необхідні педагогічні умови, які би сприяли формуванню творчої особистості студента. Для цього необхідно створити креативне освітнє середовище: наповнити зміст навчальних дисциплін творчим характером, використовувати інтерактивні форми, методи та прийоми навчання, залучати студентів до виховних заходів, театральних постановок, виконання завдань творчого характеру, що в подальшому вони використовуватимуть у своїх професійній діяльності із дошкільниками.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку в закладах освіти та різноманітних культурно-освітніх установ.

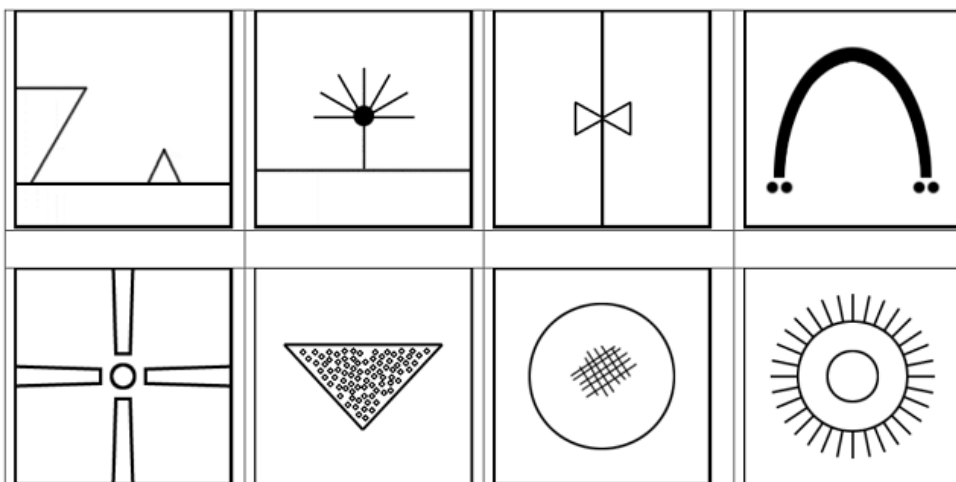

Рис. 1. Зразки друдлів для розвитку творчих здібностей дітей

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Терещенко Л. А. Вплив Інтернету на психічне здоров'я дитини. URL : http://mediaosvita.org.ua/wpcontent/uploads/2019/04/Tereshhenko_L.A._Vplyvinternetu-na-psyhichne-zdorov-ya-dytyny-doshkilnyka.pdf (дата звернення: 06.03.2021р.).
2. Хабірова Л. І. Формування творчої ініціативи підлітків у процесі розв'язання учбових задач : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук: спеціальність 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Національний університет «Острозька Академія». Острог, 2019. 20 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги. 2011. 552 с.
4. Розвиток у старших дошкільників творчих здібностей засобами образотворчої діяльності. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/12350/2/%D0%9C%D1%96%D0%B9%20%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC.pdf> (дата звернення: 06.03.2021 р.).
5. Портницька Н. Ф. Динаміка наслідування в процесі розвитку творчих здібностей дошкільників. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологія*: Збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. Вип. 2 (26). С. 212–219.

REFERENCES

1. Tereshchenko L. A. Vplyv Internetu na psyhichne zdorov'ya dytyny. [The impact of the Internet on the mental health of the child]. URL: http://mediaosvita.org.ua/wpcontent/uploads/2019/04/Tereshhenko_L.A._Vplyvinternetu-na-psyhichne-zdorov-ya-dytyny-doshkilnyka.pdf (access date: 06.03.2021) [in Ukrainian].
2. Khabirova L. I. Formuvannya tvorchoyi initsiatyvy pidlitkiv u protsesi rozv'yazannya uchbovykh zadach [Formation of creative initiative of adolescents in the process of solving educational problems]: dissertation abstract for the degree of candidate of psychological sciences: specialty 19.00.07 - pedagogical and age psychology / National University «Ostroh Academy». Ostrog, 2019. 20 p. [in Ukrainian].
3. Goncharenko S. Ukrayins'kyu pedahohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk. [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]. Rivne: Volyn charms. 2011. 552 p.
4. Rozvytok u starshykh doshkil'nykiv tvorchykh zdibnostey zasobamy obrazotvorchoyi diyal'nosti [Development of creative abilities in older preschoolers by means of artistic activity] URL: <http://eprints.zu.edu.ua/12350/2/%D0%9C%D1%96%D0%B9%20%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC.pdf> (access date: March 6, 2021) [in Ukrainian].
5. Portnitskaya N. F. Dynamika nasliduvannya v protsesi rozvytku tvorchykh zdibnostey doshkil'nykiv. [Dynamics of imitation in the development of creative abilities of preschoolers]. Scientific journal of Drahomanov National Pedagogical University. Series 12. Psychology: Collection of scientific works. Kyiv: Drahomanov National Pedagogical University, 2004. Issue. 2 (26). Pp. 212-219. [in Ukrainian].